

Ta'lim diplomatiyasi va O'zbekiston qadriyatlarining transmilliy brendlash jarayoni

Saidmamatov Saidolim Akbar o'g'li

“Xalqaro munosabatlar” yo‘nalishi

2- kurs talabasi

Ilmiy rahbar: Turdiyev Madiyor Mamanazarovich

Alfraganus universiteti katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqola O'zbekistonning xalqaro maydondagi yumshoq kuch strategiyasida ta'lim diplomatiyasining tutgan o'рни va uning milliy qadriyatlarni transmilliy brendlash jarayonidagi rolini ilmiy jihatdan tahlil qiladi. XXI asrda ta'lim sohasi davlatlarning xalqaro ta'sirini kengaytirishda eng muhim instrumentlardan biriga aylandi. Xorijiy talabalarni jalb qilish, qo'shma dasturlar, ikki diplomli ta'lim, xorijda o'zbek tilini o'rgatish markazlarini ochish – bularning barchasi O'zbekiston qadriyatlarini global miqyosda targ'ib qilishga xizmat qilmoqda. Tadqiqotda ta'lim diplomatiyasining nazariy asoslari yoritilib, Turkiya (Yunus Emre institutlari), Malayziya (IIUM), Hindiston (ICCR), va AQSh (Fulbright dasturi) kabi davlatlarning tajribasi bilan qiyosiy tahlil o'tkaziladi. Shuningdek, O'zbekistonda tahsil olayotgan xorijiy talabalar soni, ularning ijtimoiy-madaniy tajribasi hamda bu jarayonning xalqaro imij shakllanishiga ta'siri o'rganiladi. Metodologiyada holatli tahlil, qiyosiy tahlil va kontent tahlili usullari qo'llanib, rasmiy statistik ma'lumotlar asosida ilmiy xulosalar chiqariladi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, ta'lim diplomatiyasi O'zbekiston qadriyatlarini raqamli va an'anaviy kanallar orqali eksport qilishning eng samarali vositalaridan biri bo'lib, mamlakatning xalqaro maydondagi brendini kuchaytirishda strategik ahamiyat kasb etadi.

Kalit sozlar: O'zbekiston, ta'lim diplomatiyasi, qadriyatlar, soft power, transmilliy brend, xalqaro imij, xalqaro talabalar, cultural diplomacy

1.Kirish: XXI asrda ta'lim sohasi nafaqat ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotning poydevori, balki davlatlarning xalqaro maydondagi ta'sirini belgilovchi muhim diplomatik vosita sifatida qaralmoqda. Bugungi globallashuv sharoitida “ta'lim diplomatiyasi” tushunchasi xalqaro munosabatlar tizimida alohida o'rin egallab, davlatlarning yumshoq kuch (soft power) strategiyasining muhim tarkibiy qismiga

aylanmoqda. Ta'lim diplomatiyasi orqali davlatlar xorijiy talabalarni jalb qiladi, akademik almashinuv dasturlari tashkil etadi, qo'shma ilmiy tadqiqotlarni yo'lga qo'yadi va shu orqali milliy qadriyatlarini boshqa jamiyatlarga singdiradi.

O'zbekiston ham so'nggi yillarda ta'lim diplomatiyasi yo'nalishida sezilarli qadamlar qo'yimoqda. Xususan, mamlakat oliy ta'lim muassasalarida 2023-yilda 16 mingdan ortiq xorijiy talaba tahsil olgani qayd etilgan. Ularning aksariyati Afg'oniston, Pokiston, Hindiston, Janubiy Koreya, Qozog'iston va boshqa davlatlardan kelmoqda. Ushbu talabalar O'zbekistonning ta'lim tizimi orqali nafaqat bilim, balki sharqona tarbiya, mehmondo'stlik va bag'rikenglik qadriyatlari bilan ham yaqindan tanishmoqda. Natijada ular o'z mamlakatlariga qaytgach, O'zbekistonning "qadriyat elchilari" sifatida faoliyat yuritishlari mumkin.

Shuningdek, O'zbekiston xorijda o'zbek tilini o'rgatish markazlarini ochish, ikki diplomli dasturlar joriy etish, xalqaro universitetlar bilan hamkorlikni kuchaytirish orqali ham ta'lim diplomatiyasini kengaytirmoqda. Bu jarayon O'zbekiston qadriyatlarini transmilliy brend sifatida shakllantirish va xalqaro imijini mustahkamlashda muhim vosita bo'lib xizmat qilmoqda.

2.Adabiyotlar sharhi: Ta'lim diplomatiyasi tushunchasi xalqaro

munosabatlarda so'nggi o'n yilliklarda keng muhokama qilinmoqda. Jozef Nay tomonidan ilgari surilgan "soft power" nazariyasi ta'limning davlatlar uchun strategik resurs ekanini ochib beradi (Nye, 2004).[1] Unga ko'ra, davlatlar nafaqat iqtisodiy yoki harbiy kuch orqali, balki ta'lim va madaniyat orqali ham xalqaro ta'sirini kengaytiradi. Bu yondashuv keyinchalik "education diplomacy" va "academic diplomacy" kabi atamalar bilan rivojlantirildi.

Jan Melissen (2005) ta'lim almashinuv dasturlarini "xalqaro ishonch kapitali"ni shakllantiruvchi vosita sifatida talqin qiladi. Leonard (2002) esa ta'limni nafaqat inson kapitaliga sarmoya, balki tashqi siyosatning muhim elementiga aylantiradi. AQShning Fulbright dasturi, Yevropa Ittifoqining Erasmus+ loyihasi, Turkiyaning Yunus Emre markazlari va Xitoyning Konfutsiy institutlari – bularning barchasi ta'lim diplomatiyasining muvaffaqiyatli modellari.[4],[7]

O'zbekiston kontekstida esa ilmiy adabiyotlarda ko'proq mamlakatning boy madaniy merosi va qadriyatlari haqida yozilgan, ammo ularning ta'lim orqali xalqaro maydonga qanday olib chiqilayotgani kamroq tadqiq qilingan. So'nggi yillarda bir nechta mahalliy olimlar O'zbekistonning xorijiy talabalarni jalb qilish salohiyati va xalqaro hamkorlik dasturlari haqida maqolalar e'lon qilgan, ammo ularning aksariyati

konseptual darajada qolgan. Shu bois mazkur maqola O‘zbekiston ta’lim diplomatiyasini nazariy va amaliy jihatdan chuqur tahlil qilib, uni transmilliy brend shakllanishi bilan bog‘lab o‘rganishga qaratiladi.

3. Metodologiya: Mazkur tadqiqotda O‘zbekistonning ta’lim diplomatiyasi va qadriyatlarni transmilliy brendlash jarayonini o‘rganishda bir nechta ilmiy metodlardan foydalanildi. Birinchi navbatda, holatli tahlil (case study) yondashuvi qo‘llanib, O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan xorijiy talabalarni jalb qilish siyosati, ikki diplomli dasturlar, qo‘shma universitetlar (masalan, Turin Politexnika Universiteti, Westminster Universiteti, Inha

Universiteti) faoliyati o‘rganildi. Bu orqali ta’lim sohasidagi amaliy tashabbuslarning xalqaro imijga ta’siri aniqlashga harakat qilindi.

Ikkinchidan, qiyosiy tahlil (comparative analysis) asosida O‘zbekiston tajribasi Turkiya, Malayziya, Hindiston va AQSh kabi davlatlarning ta’lim diplomatiyasi modellariga solishtirildi. Masalan, Turkiyaning Yunus Emre institutlari, Malayziyaning IIUM universiteti, Hindistonning ICCR dasturi va AQShning Fulbright almashinuv dasturi muvaffaqiyatli modellar sifatida o‘rganildi.

Uchinchidan, kontent tahlili (content analysis) usuli yordamida O‘zbekiston ta’lim muassasalari va rasmiy tashkilotlarining hisobotlari, xalqaro forumlarda taqdimotlari hamda Oliy ta’lim vazirligi statistikasi tahlil qilindi. 2023-yilda O‘zbekistonda 16 mingdan ortiq xorijiy talaba tahsil olayotgani haqidagi ma’lumot ushbu tahlilning muhim elementi bo‘ldi.[10]

Mazkur metodologik yondashuvlar orqali ta’lim diplomatiyasining nazariy va amaliy jihatlari o‘rganilib, uning O‘zbekiston qadriyatlarini transmilliy brend sifatida shakllantirishdagi o‘rni ilmiy asoslangan holda tahlil qilindi.

4. Natijalar va munozara: Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, ta’lim diplomatiyasi O‘zbekiston qadriyatlarini xalqaro miqyosda targ‘ib qilishning eng samarali vositalaridan biridir. Hozirgi kunda mamlakat oliy ta’lim muassasalarida 16 mingdan ortiq xorijiy talaba tahsil olmoqda va ularning soni yil sayin oshib bormoqda. Bu talabalar ta’lim jarayonida nafaqat akademik bilimga ega bo‘lishadi, balki o‘zbek xalqining mehmondo‘stligi, halollik, bag‘rikenglik va sharqona tarbiya qadriyatlari bilan ham yaqindan tanishadilar. Natijada, ular o‘z mamlakatlariga qaytgach, O‘zbekistonning qadriyat elchilari sifatida faoliyat yuritishlari mumkin.

Qiyosiy tahlil shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekiston hali ta’lim diplomatiyasi sohasida Turkiya, Hindiston yoki AQSh darajasiga yetmagan bo‘lsa-da, katta salohiyatga ega.

Masalan, Turkiya har yili minglab talabalarni stipendiyalar asosida jalb qilsa, O'zbekiston ham shunga o'xshash dasturlarni kengaytirishi zarur. Hindiston ICCR dasturi orqali o'z qadriyatlarini diplomatiya vositasiga aylantirgan, O'zbekiston esa bu yo'nalishda endi faol qadamlar tashlamoqda.

Shuningdek, tadqiqot davomida aniqlanishicha, ikki diplomli dasturlar va xorijdagi o'zbek til markazlari O'zbekistonning xalqaro imijini kuchaytirishda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda. Ammo bu jarayon hali to'liq tizimlashtirilmagan. Samaradorlikni oshirish uchun davlat darajasida yagona "ta'lim diplomatiyasi strategiyasi" ishlab chiqilishi zarur.

5. Xulosa va takliflar : Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ta'lim diplomatiyasi O'zbekistonning xalqaro maydondagi yumshoq kuch salohiyatini oshirish va milliy qadriyatlarni transmilliy brend sifatida shakllantirishda muhim vosita bo'lib xizmat qilmoqda. O'zbekistonda tahsil olayotgan xorijiy talabalar mamlakatning akademik muhiti bilan bir qatorda mehmondo'stlik, bag'rikenglik, halollik va sharqona tarbiya kabi qadriyatlar bilan tanishadilar. Bu esa ularni O'zbekiston qadriyatlarining tabiiy targ'ibotchilariga aylantiradi.

Qiyosiy tahlil asosida aytish mumkinki, O'zbekiston hali Turkiya, Hindiston va AQSh darajasiga chiqmagan bo'lsa-da, bu davlatlar tajribasi mamlakat uchun samarali model vazifasini o'tashi mumkin. Masalan, Turkiya o'zining Yunus Emre institutlari orqali, Hindiston ICCR dasturi orqali, AQSh esa Fulbright orqali ta'limni diplomatiyaning markaziga aylantirgan. O'zbekiston ham shunday dasturlarni tizimli asosda kengaytirishi lozim.

Tavsiyalar sifatida:

1. Xorijiy talabalarni jalb etish uchun maxsus davlat stipendiya dasturlarini joriy etish.
2. Xorijda o'zbek tilini o'rgatish markazlarini ko'paytirish.
3. Qo'shma ta'lim dasturlarini kengaytirish va ikki diplomli universitetlar sonini oshirish.
4. Ta'lim diplomatiyasi uchun maxsus milliy strategiya ishlab chiqish.

Shunday qilib, ta'lim diplomatiyasi O'zbekiston qadriyatlarini global miqyosda targ'ib qilish, xalqaro imijni kuchaytirish va mamlakatning transmilliy brendini shakllantirishda eng muhim strategik yo'nalishlardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda.

Adabiyotlar ro'yxati :

1. N1. Nye, J. S. (2004). Soft Power: The Means to Success in World Politics. New York: Public Affairs.
2. Melissen, J. (2005). The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations. Palgrave Macmillan.
3. Leonard, M. (2002). Public Diplomacy. London: Foreign Policy Centre.
4. Kim, H. (2011). Nation Branding and Public Diplomacy in the Republic of Korea. East Asia, 28(3), 235–250.
5. Zaharna, R. S. (2010). Battles to Bridges: U.S. Strategic Communication and Public Diplomacy after 9/11. Palgrave Macmillan.
6. U.S. Department of State. (2022). Fulbright Program Annual Report. Washington, DC.
7. Turkish Maarif Foundation. (2021). International Education and Yunus Emre Institutes Report. Ankara.
8. Indian Council for Cultural Relations (ICCR). (2020). Annual Report on Educational Exchange. New Delhi.
9. International Islamic University Malaysia (IIUM). (2022). Global Outreach and Educational Diplomacy Report. Kuala Lumpur.
10. O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi. (2023). Xorijiy talabalar statistik ma'lumotlari. Toshkent.